

O'ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

ISSN 2181-922X

2021 Vol. 3

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE AND CULTURE

2021 Vol. 3

**www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz**

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov
Bosh muharrir o'rinbosarlari: Zaynobiddin Abdirashidov
Qosimboy Ma'murov
Mas'ul kotib: Ozoda Tojiboyeva

Tahrir kengashi

Ahmadali Asqarov, Abdulaziz Mansur, Akmal Saidov, Akmal Nur, Adham Ashirov, Nizomiddin Mahmudov, Hamidulla Dadaboyev, Samixon Ashirboyev, Bahodir Karimov, Aftondil Erkinov, Baxtiyor Mengliyev, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Murtazo Sayidumarov, G'aybulla Boboyorov, Nozliya Normurodova, Abdi Mamatov, Nodir Jo'raqo'ziyev, Anvar Sayfullayev.

Tahrir hay'ati

Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Maria Sabtelni (Kanada)
Frederik Bressand (Fransiya)	Timur Kocaoğlu (AQSH)
Ingeborg Baldauf (Germaniya)	Almaz Ülvi (Ozarbayjon)
Mark Toutant (Fransiya)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Rochelle Almeida (AQSH)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Emek Üşenmez (Turkiya)
Valeriy S. Xan (O'zbekiston)	Abdulvahap Kara (Turkiya)
Eunkyoung Oh (Janubiy Koreya)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Oqilxon Ibrohimov (O'zbekiston)	Dilorom Ashurova (O'zbekiston)
Shodmon Vohidov (Tojikiston)	Darya Jigulskaya (Rossiya)

“O'zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief: Shuhrat Sirojiddinov
Deputy Editors in Chief: Zaynabiddin Abdirashidov
Kasimbay Mamurov
Executive secretary: Ozoda Tajibaeva

Editorial board

Ahmadali Asqarov, Abdulaziz Mansur, Akmal Saidov, Akmal Nur, Adham Ashirov, Nizomiddin Mahmudov, Hamidulla Dadaboev, Samixon Ashirboev, Bahodir Karimov, Aftondil Erkinov, Bakhtiyor Mengliev, Uzoq Juraqulov, Sulton Normamatov, Murtazo Sayidumarov, Gaybulla Babayarov, Nozliya Normurodova, Abdi Mamatov, Nodir Jurakuziev, Anvar Sayfullaev.

Editorial Committee

Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Maria Subtelny (Canada)
Frederique Bressand (France)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ingeborg Baldauf (Germany)	Almaz Ulvi (Azerbaijan)
Marc Toutant (France)	Tanju Seyhan (Turkey)
Rochelle Almeida (USA)	Hisao Komatsu (Japan)
Akram Habibullaev (USA)	Emek Üşenmez (Turkey)
Valeriy S. Khan (Uzbekistan)	Abdulahap Kara (Turkey)
Eunkyung Oh (South Korea)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Oqilkhon Ibrohimov (Uzbekistan)	Dilorom Ashurova (Uzbekistan)
Shodmon Vohidov (Tajikistan)	Daria Zhigulskaya (Russia)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Nergis Biray, Süveyda Şahin

Özbekçede Kullanılan Türkçe Kökenli Hastalık Terimleri (Baş Bölgesi).....6

Adabiyotshunoslik. Tarjimashunoslik

Bahodir Karimov

Herman Vamberi – mumtoz adabiyot tadqiqotchisi.....17

Zaynabidin Abdirashidov

Abdurauf Fitrat va Buxoroda Jadidchilik.....30

Sharif Yoqubov

Besutun bitiklari Alisher Navoiy talqinida.....54

Tarix. Manbashunoslik

Shamsiddin Kamoliddin

Islom renessansida Markaziy Osiyo turkiylarining roli.....67

San'at

Oqilxon Ibrohimov

Temuriylar renessansida musiqa san'ati.....91

Fatih Gür

Türk kültüründe renkler102

CONTENT

Linguistics

Nergis Biray, Suveyda Shahin

Disease Terms of Turkish Origin used in Uzbek (Head Region).....6

Literature. Translation studies

Bahodir Karimov

Herman Vamberi is a researcher of classical literature.....17

Zaynabidin Abdirashidov

Abdurauf Fitrat and Jadidism in Bukhara.....30

Sharif Yokubov

Besutun's works as interpreted by Alisher Navo'i.....54

History. Source studies

Shamsiddin Kamoliddin

The role of the Turks of Central Asia in the "Islamic Renaissance"67

Art

Oqilkhon Ibrohimov

Musical art of the Timurid Renaissance.....91

Fatih Gur

Colors in Turkish culture.....102

LINGVISTIKA LINGUISTICS

Özbekçede Kullanılan Türkçe Kökenli Hastalık Terimleri (Baş Bölgesi)

Nergis Biray ¹

Süveyda Şahin ²

Özet

Terimler bir dilin gelişmişliğinin ve güçlü bir köke sahip olduğunun en büyük göstergesidir. Dillerin yabancı terimleri olduğu gibi kabul etmesi yerine kendi dilinde bunlara bir karşılık bulması ve kendi dilinde terim türetebilmesi o dilin ölümsüzlüğünü gösterir.

Bilim, ilim, sanat ve meslek dalıyla ilgili kavramları özel bir anlamla karşılayan kelimelere *terim* denir. Türkçede *ter-* ‘derlemek’ kökünden geldiği varsayılan terim, Çağdaş Türk lehçelerinde *termin* kavramı ile karşılanmaktadır.

Özbek Türkçesi de terim çalışmaları yaparken kendi dilinin imkânlarını kullanan bir lehçedir. Köken olarak Türkçe terimler türetebildiği gibi türemiş yapıda ve birleşik yapıda da terimler türetmektedir. Özbek Türkçesinde Türkçe tıp terimleri de bu yöntemlerle yapılmıştır. Tek kelimedenden oluşan hastalık terimleri türetebildiği gibi türemiş yapıda ve birleşik yapıda da pek çok hastalık terimi bulunmaktadır. Baş bölgesinde meydana gelen genellikle türemiş ve birleşik yapıdaki tıp terimlerinin tespit edildiği Özbek Türkçesinde kök halinde olan, kısaltma grubu oluşturan ve fiilimsilerle kurulan hastalık terimleri de mevcuttur. Türkçe kökenli olarak tespit edilen hastalık terimleri Özbek Türkçesinin bilim dili olma yolunda ne aşamada olduğunun da büyük bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: *Tıp, terim, Özbek Türkçesi, baş bölgesi hastalıkları, türemiş yapı, birleşik yapı, bilim dili.*

¹ Nergis Biray – Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.

E-posta: nergisb@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4168-220X

² Süveyda Şahin – Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.

E-posta: suveydasahin48@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2289-3738

Alıntı için: Nergis Biray, Süveyda Şahin. 2021. “Özbekçede Kullanılan Türkçe Kökenli Hastalık Terimleri (Baş Bölgesi)”. *Özbekistan: Dil ve Kültür* 3: 6–16.

Giriş

Terim; kelime anlamı olarak Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah” şeklinde tanımlanmaktadır. “Terim (Alm. Terminus, Fr. Terme, İng. Term) özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim, uygulayım ya da uzmanlık dalına özgü sözcük. Terimler uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli, temel nitelikli öğelerdir” [Vardar 2002, 192]. Zülfikar’a göre “Osmanlıcada ıstılah ile karşılanan terim kelimesinin kökü esasen Latince ‘sınır, son’ anlamındaki terminus sözcüğüne dayanır. Bu sözcükten esinlenilerek, Eski Türkçe ‘ter-’ ‘derlemek’ fiilinden terim kelimesi türetilmiştir. Çağdaş Türk dillerinde ise çoğunlukla Rusça termin kullanılmaktadır” [Batmaz 2013, 3]. Alanında uzman olan kişilerce kullanılan ve alana özel bir anlam içeren kelimelere terim denilmektedir.

Sürekli bir gelişim içinde olan bilim ve teknoloji alanındaki buluşlar nedeni ile çağın hızına ayak uydurmak zorunda kalan dil, beraberinde yeni kavramlar ve tanımlamalar getirmektedir. Bu değişim çerçevesinde bilimsel tanımlama yapabilmek adına diller, terim yapma yolunda adım atarlar. “Genel dilde geçerli olan çokanlamlılığa karşın, terim alanında tek anlamlılığa yöneliş görülür. Bu olguya bağlı olarak daha hızlı bir yenileniş süreci ve yaratım etkinliği gözlemlenir” [Vardar 2002, 192].

Cabré’ye göre “Terimler, kullanıldıkları dile özgü belli bir sistemde yer alır. Ses, yapı ve anlam bu sistemin parçalarındandır. Terimler ses bakımından incelendiklerinde, ait oldukları dile egemen olan sesbilgisi kurallarına uymaları beklenir. Bu uyum, dilin yazı sisteminde de görünür olmalıdır” [Batmaz 2013, 5]. Terim türetme, bir dilin işlek olabilmesi adına önem teşkil eder ve o dilin canlılığını artırır. Terimler, farklı yollarla türetilir; bazen başka bir dilden doğrudan terim alınırken bazen de dilin kendi imkânları çerçevesinde ya türetme yoluna gidilir ya da doğrudan dilde bir karşılık bulunabilir. Terimlerin en çok kullanıldığı bilim dallarından biri de tıp alanıdır. Çünkü insan, fizyolojik ve biyolojik olarak yaratılıştan beri türlü hastalıklara maruz kalmakta ve bunlara karşı çareler üretmektedir. İnsanlık tarihi boyunca her dönem ilgi çekecek olan bu konudaki terimler, Türk dili araştırmaları için de çok önemli bir yere sahiptir. İçinde organ adları, tedavide kullanılan bitki adları, hayvan adları, ilaç adlarına da rastlanılan hastalık adlarında geniş bir terminoloji zenginliği yatmaktadır.

Türk dilleri arasında en fazla konuşulan lehçelerden biri olan

Özbek Türkçesi, bilim alanında kendine has bir terminoloji sistemi oluşturmıştır. Özbekistan'da ilk terim çalışmaları İlk Devir Özbek Türkçesi döneminde başlar. “İmla-İstilah Komisyonu” adıyla bir komisyon kurulur, terim ve imla çalışmaları birlikte yürütülmeye başlar. Bu yüzden Özbek Türkçesinde terim ve imla çalışmaları birbirinden bağımsız değerlendirilmemektedir. Özbek dilbilimciler, İlk Devir Özbek edebiyatı döneminde “bazı terimleri de değiştirerek yerlerine yeni terimler kabul eder. Dil, terim ve imla konusundaki çalışmaların henüz birinci devresi yaşandığı için kurallar bütünüyle ortaya çıkarılıp terimler sabit hâle getirilemez” [Avcı 2006, 11-12].

Özbek Türkçesinde terimlerle ilgili çalışma çok az olup 2002 yılında yayımlanan Azim Hociyev'e ait Tilşunoslik Terminlarining İzohli Luğati “Dilcilik Terimlerinin Açıklamalı Sözlüğü” Taşkent'te basılmıştır. “Dilbilim terimlerini ve açıklamalı örneklerini vermekte olan sözlüğün 146 sayfası sözlük, sonraki sayfaları ise dizin (kürsatkiç) kısmından oluşmaktadır” [Merhan 2021, 595].

“Bugün geniş bir sahada otuz milyondan fazla kişinin konuştuğu Özbek Türkçesi, bilim terimleri oluşturarak kendi terim terminolojisini yaratmıştır” [Arslan Erol, Kurt 2019, 461]. Ancak tıp gibi bir alanda kendi terimlerini oluştururken daha çok yabancı kelimelerden yararlanan Özbek Türkçesi, terim türetme yollarını deneyerek Türk dilinin en çok kullandığı yöntemlerden biri olan türemiş sözcük ve birleşik yapıli sözcüklere sık sık başvurmuştur. Bunun yanında baş bölgesi hastalık terimlerini ifade etmede kullanılan birleşik yapıli terimlerde bazen biri yabancı biri Türkçe kelimeleri kullanmak da Özbek Türkçesinin yöntemlerinden biri olmuştur. Dilinin imkânlarını kullanarak Türkçe kökenli terimler türetebilen Özbek Türkçesinde daha önce Türkçe tıp terimleri ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır.

Bu çalışma, Özbek Türkçesindeki baş organında meydana gelen Türkçe kökenli tıp terimlerinin oluşumunu yapı ve anlam bakımından inceleyip Özbek Türkçesinin tıp alanında terim oluşturma yöntemlerini ve Türk dilinin imkânlarını görebilmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma için Özbek Türkçesinin seçilmesinin nedeni modern Özbek Türkçesinin zamanında güçlü bir edebî dil olmuş Çağatay yazı dilinin devamı niteliğinde olmasıdır. Modern Özbek Türkçesi de bu geleneğin bir devamı ve parçasıdır. Çalışmanın bir diğer amacı ise Özbek Türkçesinde yer alan Türkçe kökenli tıp terimlerini tespit etmek ve bu terimlerin nasıl yapıldıklarını, terim türetilirken hangi noktalardan hareket edildiğini anlamaktır. Bu sayede köken ve terim bilimi çalışmalarına katkıda bulunulabileceğini

ve tıp terimlerini Türkçeleştirerek Türk dillerine katkıda bulunulabileceğini düşünmekteyiz. Çünkü bir dilin terimleri kendine ait değilse ve yabancı dillerden olduğu gibi terim alıyorsa o dil bilim ve ilim dili olamaz. Terimler, bir dilin gelişmişliğini, kültürel olarak köklülüğünü ve medeniyet olarak ne kadar geliştiğinin göstergesidir. “Bilim, teknik ve sanat dillerinin mükemmelliği o alanların çeşitli özel kavramlarını karşılayabilecek bir terim sisteminin var olup olmamasıyla ölçülür. Bunun sebebi de terimlerin bilim ve sanat dallarının bel kemiği durumunda olmasıdır” [Uysal 2013, 13].

1. Baş Organında Meydana Gelen Türkçe Hastalık Terimleri

Anatomik olarak “kafa” anlamına gelen sözcük, erken dönemlerden beri “ordunun başı” ve coğrafi bir özellik olarak da “bir şeyin başlangıcı” anlamlarında kullanılmıştır [Clouston 1972, 375]. “Seyfullah Türkmen kelimenin kökenini ba- ‘bağlamak’ fiiline dayandırmaktadır. Ona göre nasıl ki di- ‘demek’ fiilden dış sözcüğü ortaya çıktıysa ba- fiilinden de ‘bağlanmış, düğümlemiş organ’ anlamında baş sözcüğü ortaya çıkmış olmalıdır” [Işık 2016, 23].

a. Türkçe Hastalık Terimleri

a.1. Kök Olarak Kullanılan Hastalık Terimleri

kal / käl: Kel(lik), mantar hastalığı; çoğu zaman başın kıllı kısmı, deri ve tırnaklar zarar görür [<https://medlife.uz/encyclopedia/k/kal/> e-tarih: 06.06.2021].

shilpiq / şilpik: Trahoma: hem virüs hem bakteriye benzeyen bir organizmanın neden olduğu kronik ve bulaşıcı bir göz nezlesi. Belirtileri gözde kızarıklık ve yaşarma [<https://medlife.uz/encyclopedia/sh/shilpiq/> e-tarih: 07.06.2021].

a.2. Türemiş Yapıdaki Hastalık Terimleri

a.2.1. Fiilden İsim Yapma Ekleriyle Türeyenler

+âk:

Buqoq /bukâk: Guatr hastalığı. Tiroid bezinin işlev bozukluğundan kaynaklı oluşan tiroid bezi büyümesi [ÖTİL, 2006: 392].

buk-âk

fk-fiye

KM baqayu ~ baqau ~ baquu (< *bakagu) ‘guatr’ (OM -, Hlh. 6axyy, Ma. -) || GT bokok¹¹ ‘guatr, boğaz, damağın altı, (kuşa) kursak;

¹¹ EUyg. bokok, DLT bokak ~ bokuk, Çağ. bukak ~ bugak (R IV 1802, 1806), Kİ bogag, BM bogagi, KK bogak, Kzk. bugak (R IV 1805), Kırg. bokok ~ bogok, Alt. bogok, Hak. poğo, Tel. pogok. GUATR hastalığı.

ağaçlı dallı budaklı büyüme; gonca'.¹

+ğıç:

sizlog'ich/ sızlâğıç: Akne, folikülit, saç köklerinin pürülan iltihabı [https://medlife.uz/encyclopedia/s/sizlogich/ e-tarih: 07.06.2021].

sız-(ı)+lâ-ğıç

fk-fiye+ifye-fiye

+(g)uk:

uchuq/uçuk: Uçuk (https://medlife.uz/encyclopedia/u/uchuq/e-tarih: 07.06.2021).

uç+(g)uk [OT. *uçğuk* "ingi, uçuk, dumagu" (DLT)]

ik+iiye

(< uç+(g)uk< Kırg. Özb. Trkm *uçuk* ~Uyg. *uçug*~Az. *uçug*~Kaz. *uşık*) [Gülensoy, 2007: 956].

+iş:

Duduqlanish/duduklâniş: Kekemelik [https://medlife.uz/encyclopedia/d/duduqlanish/ e-tarih: 06.06.2021].

tut- > dud-uk+lâ-n-iş

fk-fiye+ifye-ffye-fiye (dönüş.)

yelikiş: Enflamasyon, ağız boşluğunun mukoza zarının iltihaplanmasıdır [https://medlife.uz/encyclopedia/ye/yelikish/ e-tarih: 06.06.2021].

yel+ik-iş

ik+ifye-fiye

+ki:

tepki / tepki: Tüberküloz; esas olarak çocuklarda görülen, kulak kepçesinin iltihaplanması sonucu oluşan akut bulaşıcı bir hastalık [https://medlife.uz/encyclopedia/t/tepki/ e-tarih: 07.06.2021].

tep-ki

fk-fiye

a.3. Birleşik Yapıdaki Hastalık Terimleri

a.3.1. İsim Tamlamasından Oluşan Hastalık Terimleri

a.3.1.1. Belirtili İsim Tamlaması Yapısında Olanlar

ko'z qovog'ining qayrilib qolishi / köz kâvâğining kâyrlilib kâliši: Göz kapağının eğriliği, bir göz kapağının diğer göz kapağına göre duruşundaki değişiktir. Çoğu zaman, göz kapağının içe veya

¹Bkz. Orçun ÜNAL, Klasik ve Orta Moğolca Söz Varlığında Türkçe Kökenli Kelimeler I (A–D).

Bkz. Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi-1: Divânü Lugâti't-Türk ve Kâşgarlı Mahmud Üzerine Yazılan Makaleler A.Mevhibe Çoşar, Bahadır Güneş.

dışa dönük olduğu gözlenir [<https://medlife.uz/encyclopedia/k/kouz-qovogining-qayrilib-qolishi/> e-tarih: 06.06.2021].

köz kâvâğ+i+ning kây- (1)r-il-ib kâl-iş+i (kap+a-k) (-p <-b <-v)

ik ik+iye+ilgi hali fk-ffye-ffy-zf fk-fiye+iye
(ettirgen.) (edilgen.)

a.3.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısında Olanlar

bosh og'rig'i / baş ağrığı: Baş ağrısı [<https://medlife.uz/encyclopedia/b/bosh-ogrigi/> e-tarih: 06.06.2021].

bâş âğ(1)r+i-ğ+i

ik ik+ifye-fiye+iye

bosh aylanishi / baş aylanishi: Baş dönmesi. [<https://medlife.uz/encyclopedia/b/bosh-aylanishi/> e-tarih: 06.06.2021].

bâş äylä-n-iş-i

ik fk-ffye-fiye+iye.

(dönüşlü)

ko'zga oq tushishi/közgä âk tüşishi: Gözde beyaz akıntı, lökoma - korneanın opaklığı; genellikle zar hasar gördüğünde veya iltihaplı, yaralayıcı bir süreç olduğunda görülür. Bazen doğuştan olabilir [<https://medlife.uz/encyclopedia/k/kouzga-oq-tushishi/> e-tarih: 06.06.2021].

köz+gä + âk + tüş-iş+i

ik+yönelme ik fk-fiye+iye

quloq og'irligi/qulâq âğirligi: Sağırılık [<https://medlife.uz/encyclopedia/q/quloq-ogirligi/> e-tarih: 08.06.2021].

qulâq + âğir+lig+i

ik ik+iiye+iye

soch to'kilishi/sâç tökilişi: Saç dökülmesi [<https://medlife.uz/encyclopedia/s/soch-toukilishi/> e-tarih: 07.06.2021].

sâç + tök-il-iş+i

ik fk-ffye-fiye+iye

tish chirishi/tiş çirişi: Diş çürümesi [<https://medlife.uz/encyclopedia/t/tish-chirishi/> e-tarih: 07.06.2021].

tiş + çiri-ş+i

ik fk-fiye+iye

a.3.2. İsim-Fiil Grubundan Oluşan Hastalık Terimleri

yaqindan ko'rish / yâkindän köriş: Miyopi, görme bozukluğu [<https://medlife.uz/encyclopedia/ya/yaqindan-kourish/> e-tarih: 07.06.2021].

yäk-in+dän + kör-iş

fk-fiye+ayrılma fk-fiye

a.3.3. Sifat-Fiil Grubundan Oluşan Hastalık Terimleri

yorug'likka qaray olmaslik / yâruğlikkâ kârây âlmâslik: Işığa karşı duyarlılık. [https://medlife.uz/encyclopedia/yo/ yoruglikka-qaray-olmaslik/ e-tarih: 06.06.2021].

yâru-g+lik+ kä kârâ-y âl-mâs+lik

fk-fiye+iye+yönelme fk-zf fk-sf+iye

a.3.4. Kısaltma Grubundan Oluşan Hastalık Terimleri

Bu yapıda sadece bir örnek görülmüştür. O da kısaltma gruplarından isnat grubu yapısındadır.

boshqorong'ilik / başkârângilik: Baş dönmesi [https://medlife.uz/encyclopedia/b/ boshqorongilik / e-tarih: 06.06.2021].

bâş + kârângi+lik

ik ik iye

b. Biri Yabancı Kelime Biri Türkçe Kelimeden

Oluşan Hastalık Terimleri

b.1. Türkçe + Yabancı Kelimeden Oluşanlar

b.1.1. Belirtili İsim Tamlaması Yapısında Olanlar

ichki a'zolarning pastga tushishi / içki â'zâlärning pästgä tüşishi: İç organların iflas etmesi (https://medlife.uz/encyclopedia/i/ ichki-azolarning-pastga-tushishi/ e-tarih: 06.06.2021).

iç+ki + â'zâ+lär+ning // päst+gä + tüş+iş+i

ik+aitlik ik+ç.e.+ilgi hali ik+yönelme fk-fiye+iye

(Ar.)

(Fars.)

b.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısında Olanlar

ko'z astigmatizmi / köz ästigmätizmi: Göz astigmatizması
Astigmatizma (https://medlife.uz /encyclopedia/ k/kouz-astigmatizmi/ e-tarih: 06.06.2021).

köz ästigmätizm+i

ik ik + iye

b.2. Yabancı Kelime + Türkçe Kelimeden Oluşanlar

b.2.1. Belirtisiz İsim Tamlaması

lab bichilishi / läb biçilişi: Dudak kesisi, anjülit - ağzın köşelerinde görünen çatlaklar ve düz dışbükeylik. Ağız köşesinin mukoza zarının ve derisinin zarar gördüğü bulaşıcı hastalık (https://medlife.uz/encyclopedia/l/lab-bichilishi/ e-tarih: 06.06.2021).

läb + biç-il-iş+i

ik fk-ffye-fiye+iye

(Fars.)

bosh istisqosi/ baş istikâsi: Baş ağrısı. (https://medlife.uz/encyclopedia/b/bosh-istisqosi/ e-tarih: 06.06.2021).

bâş istikâ+si

ik ik (Ar.)+iye

buyrak diabeti / böyräk diäbeti: Böbrek diyabeti, Şeker hastalığı (<https://medlife.uz/encyclopedia/b/buyrak-diabeti/> e-tarih: 06.06.2021).

böyräk diäbet+i

ik ik(Fr.)+ iye.

o'pka abstessi / öpkä abstsessi: Akciğer apsesi, akciğerlerde bir irin alanıdır (<https://medlife.uz/encyclopedia/ou/oupka-abstsessi/> e-tarih: 07.06.2021).

öpkä abstses+si

ik ik + iye

Sonuç

Bin yıldan fazla bir zaman içinde bilim ve sanatla uğraşarak takvim, astronomi, matematik, tıp, dil bilimi gibi alanlarda çok önemli eserler ortaya çıkarmış olan Türklerin terim konusuyla ilgilenmemiş olmaları elbette düşünülemez.

Türk dillerinde terimlerin çoğunlukla Latince, Yunanca, Fransızca, Farsça ve Arapça olması Türkçenin kendi bilim dilinde gelişmesini engellemiş aynı zamanda Türkçe konuşan ve Türkçe düşünen bireylerin yetişmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Kendi dilinde terim türetebilen milletlerin dili sağlam temeller üzerinde kurulmuştur ve bilim dili olma yolunda ilerlemektedir. Türk dilinin temelini oluşturan kurallar ve işleyiş sistemi, terimler için de bir yol gösterici, bir rehber olduğu için değişen her bir şekil ayrı bir terimle karşılanmalıdır. Bir bilim dalının terimleri o bilimin temelidir. Terimleri çok olan bilim, gelişmiş olan bilimdir [Avcı 2006, 11].

Dillerin canlılığını her daim korumakla yükümlü olduğunu gösteren terim türetme yolları, dilin bir bilim dili olması yolunda en önemli hususlardan biridir. Türkçenin terim türetme yolları ele alınırken bütün lehçelerdeki türetme yollarının ortaya konulması, o dilin benimsediği türetme şekillerini toplu olarak görmemizi sağlayacaktır. Dildeki canlılığı koruduğunainandığımız ve oldukça önem verdiğimiz terim türetme yolları sayesinde Çağdaş Türk Lehçeleri de birbirine fikir verebilecektir.

Özbek Türkçesindeki baş organında yer alan hastalık adları, çalışmanın temel amacıdır. Bu bölümde yer alan hastalık ve rahatsızlıklar; ağız, dil ve diş ile ilgili olanlar, boğaz hastalıkları, burun hastalıkları, göz hastalıkları, kulak hastalıkları gibi alt grupları içine alarak ele alınmıştır. Özbek Türkçesindeki tespit ettiğimiz baş organında yer alan bu terimler Özbek Türkçesinin

bilim dili olabilmesinde tıp terimlerinin ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Tıp terimleri Türkçe olan bir dilin milli kültürü, hayata bakış açısı, gelenek ve görenekleri, dili nasıl kullandığı bu kavramlardan açıkça anlaşılmaktadır. Tespit edilen bu tıp terimleri ile yabancı dillerden olduğu gibi terim almak yerine Türkçenin terim üretmedeki gücünü göstermek dilimiz adına çok faydalı olacaktır. Baş bölgesindeki hastalıklara verdiğimiz adlar, yaşadığımız coğrafyanın da bir göstergesi olup karşılaştığımız hastalıklara zengin söz varlığımızın içinden bir karşılık bulmada izlediğimiz yöntemi göstermek açısından son derece önemlidir. Terimlerini üretebilen bir dil bilim dili olmada sağlam adımlarla ilerlemektedir.

Kaynakça

- Arslan Erol, H., Kurt, F. 2019. "Gramer Terimleri Esasında Özbek Türkçesi Terim Türetme Yolları Üzerine" *Journal Of Turkish Language And Literature* 5 (3): 458-470.
- Avcı, Y. 2006. "Fıtrat'ın Hayatı ve İlk Devir Özbekçedeki Dil Bilgisi Terimlerinin Günümüz Özbek ve Türkiye Türkçesindekilerle Karşılaştırılması" *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 22: 7-22.
- Batmaz, M. 2013. *Eski Uygur Türkçesinde Tıp Terimleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Clauson, S.G. 1972. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford At The Clarendon Press.
- Gülensoy, T. 2007. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü-Etimolojik Sözlük Denemesi-I (A-N)*, TDK Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, T. 2007. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü-Etimolojik Sözlük Denemesi-II (O-Z)*, TDK Yayınları, Ankara.
- Işık, U. 2016. *Karahanlı Türkçesinde Tıp Terimleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.- Eskişehir.
- Merhan, A. 2021. "Özbekçe Sözlükler" *Esengü Bitig Doğumunun 60. Yılında Zühal Ölmez Armağanı- Tümer Karaayak; Uğur Uzunkaya*, 589-602. Kesit Yayınları, İstanbul.
- Özbek Tilining İzâhli Lugâti* (Birinçi cild A-D). 2006. Özbekistân Respublikâsi Fânlar Âkâdemiyâsi Âlişer Nāvâiy Nâmidâgi Til vâ Âdâbiyât İnstitüti, Özbekistân Milliy Enchiklâpediyâsi, Dâvlât İlmiy Nâşriyâtı, Özbekistân.
- Uysal, H. 2013. *Yabancı Terimleri Türkçeleştirmede Uygulanan Yöntem ve İlkeler* (1932-1950 Arası), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara6 Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- E-WEB-1: <https://medlife.uz/encyclopedia/k/koukyoutal/>

Disease Terms of Turkish Origin Used in Uzbek (Head Region)

Nergis Biray¹

Süveyda Şahin²

Abstract

Terms are the biggest indicator of the development of a language and that it has a strong root. Instead of accepting foreign terms as they are, the fact that languages find an equivalent in their own language and can derive terms in their own language shows the immortality of that language.

The words that meet the concepts related to science, art and profession with a special meaning are called *terms*. The term, which is supposed to come from the root *ter*-“to compile” in Turkish, is met with the concept of *termin* in Contemporary Turkish dialects.

Uzbek Turkish is also a dialect that uses the possibilities of its own language while doing term studies. It can derive Turkish terms as origin, as well as deriving terms in derivative and compound structure. Turkish medical terms in Uzbek Turkish were also made with these methods. Disease terms consisting of a single word can be derived, as well as many disease terms in derived and compound structure. Generally, derived and compound terms have been determined in medical terms formed in the head region in Uzbek Turkish. In addition to this, there are also disease terms that are rooted, form abbreviation groups and are formed with gerundial. Disease terms determined to be of Turkish origin are also a great indicator of the stage at which Uzbek Turkish is on the way to becoming a scientific language.

Key words: *Medicine, term, Uzbek Turkish, diseases of the head region, derived structure, compound structure, language of science.*

¹*Nergis Biray* – Prof. Dr. Pamukkale University Faculty of Arts and Sciences, Department of Contemporary Turkish Dialects and Literatures.

E-mail: nergisb@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4168-220X

²*Süveyda Şahin* – Prof. Dr. Pamukkale University Faculty of Arts and Sciences, Department of Contemporary Turkish Dialects and Literatures.

E-mail: suveydasahin48@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2289-3738

For citation: Nergis Biray, Süveyda Şahin. 2021. “Disease Terms of Turkish Origin Used in Uzbek (Head Region)”. *Uzbekistan: Language and Culture* 3: 6–16.

References

- Arslan Erol, H., Kurt, F. 2019. "Gramer Terimleri Esasında Özbek Türkçesi Terim Türetme Yolları Üzerine" *Journal Of Turkish Language And Literature* 5 (3): 458-470.
- Avcı, Y. 2006. "Fıtrat'ın Hayatı ve İlk Devir Özbekçedeki Dil Bilgisi Terimlerinin Günümüz Özbek ve Türkiye Türkçesindekilerle Karşılaştırılması" *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 22: 7-22.
- Batmaz, M. 2013. *Eski Uygur Türkçesinde Tıp Terimleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Clauson, S.G. 1972. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford At The Clarendon Press.
- Gülensoy, T. 2007. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü-Etimolojik Sözlük Denemesi-I (A-N)*, TDK Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, T. 2007. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü-Etimolojik Sözlük Denemesi-II (O-Z)*, TDK Yayınları, Ankara.
- Işık, U. 2016. *Karahanlı Türkçesinde Tıp Terimleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.- Eskişehir.
- Merhan, A. 2021. "Özbekçe Sözlükler" *Esengü Bitig Doğumunun 60. Yılında Zühal Ölmez Armağanı*- Tümer Karaayak; Uğur Uzunkaya, 589-602. Kesit Yayınları, İstanbul.
- Özbek Tilining İzahli Lugati* (Birinçi cild A-D). 2006. Özbekistân Respublikası Fänlär Äkâdemiyâsi Älişer Nāvâiy Nâmidägi Til vâ Ädâbiyât İnstitutı, Özbekistân Milliy Enchiklâpediyâsi, Dävlät İlmiy Nâşriyâtı, Özbekistân.
- Uysal, H. 2013. *Yabancı Terimleri Türkçeleştirmede Uygulanan Yöntem ve İlkeler* (1932-1950 Arası), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara6 Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- E-WEB-1: <https://medlife.uz/encyclopedia/k/koukyoutal/>

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

VIII.1. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mamatov 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VIII.2. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san’ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san’ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

- Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.
- Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.
- Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.
- Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 30.09.2021-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturası.
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida
tayyorlandi va sahifalandi.
"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.